

Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів, Україна)

АНАЛІЗ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ СХІДНИХ БЕСКИД ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДАНИХ ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО КОСМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

© Чупило Г., 2003

В статье предложен анализ поверхности Земли на территорию Восточных Бескид при использовании космических снимков Landsat 5 TM. Для цифрового анализа земель выполнялась “unsupervised classification” космических снимков.

The article offers an analysis of the land cover in the East Beskid, making use of satellite images from TM scanner. A digital analysis of the land was carried out by making an unsupervised classification of the space images.

Використання програмного забезпечення при інтерпретації дистанційних зображень Землі відкрило широкі горизонти для вивчення природного різноманіття та характеру господарського використання території. Сучасні матеріали дистанційного зондування – своєрідні відбитки поверхні Землі, які через електронно-оптичні імпульси передаються на екран монітора. Залежно від типу скануючої системи, що здійснює знімання, об'єкти розпізнаються з великою (1 м і дрібніше), середньою (60-100 м) чи малою (500 м і

дрібніше) роздільною здатністю. Кожний природний чи антропогенний об'єкт на земній поверхні характеризується певним набором показників спектральної яскравості. Одні об'єкти краще відображаються в червоній та інфрачервоній зоні сонячного спектру, інші – в голубій чи зеленій. Враховуючи спектральні характеристики об'єктів здійснюють знімання в окремих зонах видимого та невидимого діапазонів спектра. Як результат, отримують зображення у трьох, п'яти чи семи спектральних каналах. Це дозволяє з більшою достовірністю виявляти об'єкти довкілля, що відображаються на космічних багатозональних знімках.

На принципі розпізнавання об'єктів, знятих в різних спектральних діапазонах, базується ряд програм з інтерпретації дистанційних зображень Землі. Серед цих програм – IDRISI for Windows, ERDAS Imagine. Створені американськими вченими спочатку під DOS, а потім під Windows, вони набувають значного поширення серед користувачів географічною дистанційною інформацією.

Однією із основних функцій цих програм є розпізнавання і класифікація об'єктів природного середовища на цифрових космічних знімках. Для здійснення класифікації передбачено два способи. Перший спосіб (*supervised classification*) полягає у тому, що дешифрувальнику відомі спектральні характеристики природних утворень, зображених на космознімку, і він задає їх для автоматичного розпізнавання. Такі характеристики отримують внаслідок спеціального спектрометричного знімання поверхні Землі і введення їх у базу даних комп'ютера. Другий спосіб (*unsupervised classification*) базується на виділенні на екрані монітора тестових ділянок у межах кожного виду природокористування і присвоєнні їм певних значень класів.

Класифікація передбачає попередню прив'язку космознімків до системи географічних координат. Це зумовлює достатньо велику точність якісних і технічних перетворень зображень, наприклад, покращення виразності, контрасту зображень, групування серії знімків, проведення різного роду вимірювань на знімках (визначення площ, довжин ліній), а також полегшує обробку даних. Окремим розділом програм є також топографічне перетворення зображень. Задаючи параметри висоти стояння Сонця здійснюють тінювання схилів або навпаки, зменшують затінення схилів, виділяють схили за їх експозицією та ін. Знаючи висоти місцевості, представляють знімки у вигляді зображень із кольоровим чи тоновим розподілом висот.

Враховуючи специфіку програмної інтерпретації, проведено класифікацію космозображення гірської території способом *unsupervised classification*. Для аналізу використано спектрозональні космознімки середньої роздільності Landsat 5 TM на територію Східних Бескид. Для цієї території виділено такі класи природокористування: хвойні, мішані і листяні ліси, високогірні луки, культурні луки (сіножаті, пасовища), орні землі з вегетаційною рослинністю, орні землі під паром і дороги, поселенські території, водні об'єкти (рис.1).

Східні Бескиди – це середньоосвоєний низькогірний регіон Українських Карпат на межі трьох держав – України, Польщі та Словаччини. Пересічні висоти становлять 800-1200 м. Для території характерні невисокі видовжені з північного заходу на південний схід хребти, найвищі висоти яких досягають 1362 м (г. Магура), 1346 м (г. Тарниця, Польща). Вони складені філішевими породами, що зумовлюють куполоподібні обриси вершин і довгі пологі придолинні схили. Хребти розділені широкими поздовжніми і поперечними долинами рік (верхів'я Дністра, Стрия, Сяну, Ужа). Більш крутими і неприступними виступають власне Бещади (Польща), для яких властиве значне горизонтальне та вертикальне розчленування поверхні.

Особливості рельєфу зумовлюють відповідний характер природокористування Східних Бескид. Найбільш освоєною є українська північна частина регіону, в межах долин Яблуньки, Верхнього Дністра і Стрия. Привершинні ділянки хребтів хвойними ялицево-ялиновими лісами, а придолинні схили розорані. Масиви лісів невеликі, їх контури сильно розчленовані вирубками. На придолинних частинах гір переважають культурні луки (сіножаті, пасовища) та орні землі малих площ (3-6 га) під технічними культурами. Населені пункти видовжені вздовж долин на кілька кілометрів і утворюють суцільну смугу поселень. Простежуються значні площинні змиви на сільськогосподарських угіддях. Найменш освоєною є долина р. Сян, по якій проходить границя між Україною і Польщею. Тут не має поселень, а поширені пасовища та сіножаті. В басейні Сяну знаходиться Надсянський регіональний природний ландшафтний парк.

На польській частині Східних Бескид на привершинних ділянках хребтів розташовуються високогірні луки – полонини. Схили гір зайняті переважно буковими лісами із домішкою ялици та ялини. Масиви лісів значні, тягнуться суцільною смugoю вздовж полонин. В їх межах простежуються невеликі галевини із природніми луками. Це найменш освоєна частина регіону, де не спостерігається поселень і сільськогосподарських угідь. Тут розташований заповідник Бещадський.

З півдня досліджуваний регіон є нерівномірно освоєним, оскільки межує із середньогірним Полонинським хребтом та знаходиться на границі двох держав – України і Словаччини. На українській

частині переважають широколисті, з незначною домішкою хвойних, ліси. По долинах рік поширені культурні луки, розорюваних земель дуже мало. Населені пункти хоча й видовжені, проте розташовані локально. У верхів'ї Ужа розташований національний природний парк "Ужанський".

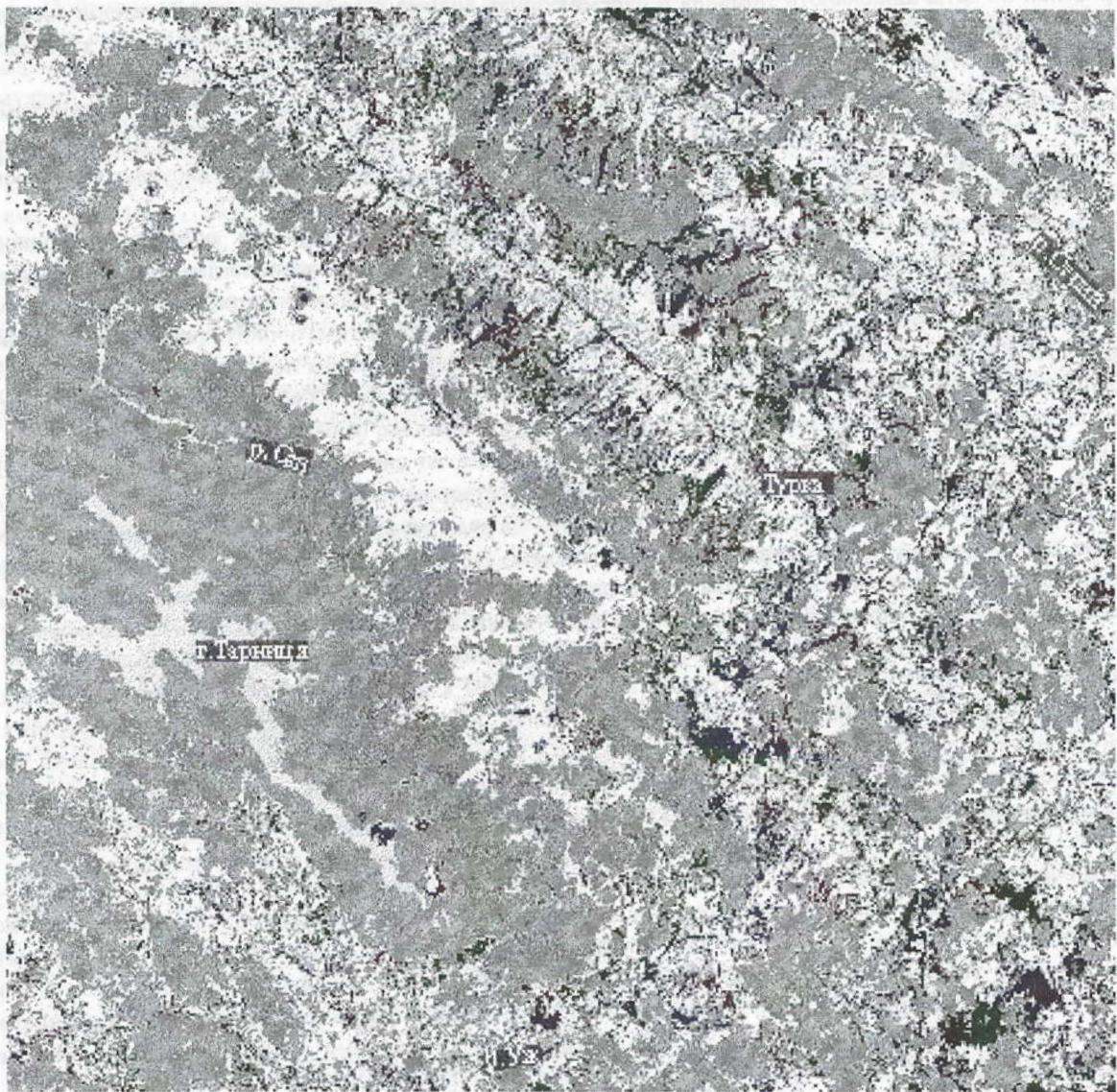

Рис.1 Природокористування Східних Бескид, виконане на основі класифікації космічного знімка Landsat 5TM

Умовні позначення. Види природокористування:

■ мішані ліси	■ орні землі з вегетаційною рослинністю
■ хвойні ліси	■ орні землі під паром і дороги
■ високогірні луки	■ поселенські території
■ культурні луки	■ водні об'єкти

Словецьку частину регіону займають виключно широколисті букові ліси, які приурочені до верхів'їв гір. У долинах рік розміщаються локальні компактні поселення, поблизу яких закладені культурні луки і орні землі невеликих площ. Далі на південь у широких долинах рік поля досягають площі 30-40 га.

На космічних зображеннях при інтерпретації видів природокористування найбільш впевнено закласифіковано хвойні, широколисті і мішані ліси (91%, табл.1). Найменшу точність при класифікації мають орні угіддя під паром (29 %), яким властиві спектральні характеристики подібні із сіножатями. Не читаються впевнено також переважаючі в регіоні ґрунтові дороги, зображення яких подібне до зображення відкритих ґрунтів. Точність класифікації становить 83%, що відображає в цілому реальну картину розподілу угідь на досліджуваній території та стан її рослинного покриву.

Таблиця 1

Точність виділення класів природокористування

	Водні об'єкти	Ліси	Відкриті ґрунти і дороги	Високо-гірні луки	Хмари	Культурні луки	Орні землі з вегетаційною рослинністю	Сума рядів	
Водні об'єкти	4	0	0	0	0	0	0	4	100%
Ліси	0	53	0	0	1	1	0	55	96%
Відкриті ґрунти і дороги	0	0	2	0	0	1	0	3	67%
Високо-гірні луки	0	1	0	7	0	1	0	9	78%
Хмари	0	0	0	0	3	0	0	3	100%
Культурні луки	1	3	1	0	0	21	2	28	75%
Орні землі з вегетац.рослинністю	1	1	4	0	2	3	21	32	66%
Сума колонок	6	58	7	7	6	27	23	134	
	67%	91%	29%	100%	50%	78%	91%		83%

Для покращення точності розпізнавання передбачена перекласифікація із виправленими класами, проте вона часто призводить до того, що виявляються помилки в інших закласифікованих одиницях. Основні ж відмінні у видах природокористування, наприклад, хвойні, мішані і листяні ліси, водні об'єкти, поселенські території, природні луки, виділяються досить впевнено.

Таким чином, дані геоінформаційного дистанційного забезпечення являють собою ефективний засіб дослідження характеру природокористування національних регіонів, особливостей поширення біоценозів у фізико-географічних таксонах, а також напрямів та інтенсивності впливу на них господарської діяльності людей.